

FINANCIAL DIGITAL LITERACY AS A FACTOR FOR RATIONAL INVESTMENT DECISIONS

Elena Starova, Associate Professor, PhD

Abstract

The pervasive financialization of the real economy, combined with the emergence of new and more sophisticated financial instruments that can be used to consume, save and invest, has increased the need for more financial literacy from citizens of all age groups to deal with the complex menus of options offered to them. opportunities from financial intermediaries.

At the same time, following the global financial crisis of 2007-2008 and the recent pandemic crisis of COVID-19, the debate about the importance of financial literacy has gained even more momentum, as the most uninformed investors are considered the most exposed to financial and economic crashes, regardless of their source. Last but not least, the liberalization of financial markets and policy reforms have led to a continued shift of decision-making responsibility from governments, institutions and employers to economic agents and households. Therefore, the importance of having a sufficient level of financial literacy for individuals and households to make wiser decisions in various areas of their own business is now widely recognized. The real establishment of financial literacy, in particular the digital one, is a step forward in the formation of a working system for building a system of knowledge, skills and competences in adolescents and young people for coping behavior in the conditions of a fluctuating and threatened financial ecosystem.

Keywords: digital financial literacy, financial digital ecosystem

ФИНАНСОВАТА ДИГИТАЛНА ГРАМОТНОСТ КАТО ФАКТОР ЗА РАЦИОНАЛНИ ИНВЕСТИЦИОННИ РЕШЕНИЯ

Доц. д-р Елена Ставрова,
ЮЗ „Неофит Рилски“ - Благоевград

Абстракт

Повсеместната финансиализация на реалната икономика, съчетано с появата на нови и по-сложните финансови инструменти, които могат да се използват за потребление, спестяване и инвестиране, увеличиха необходимостта от повече финансова грамотност от гражданите от всички възрастови групи за справяне със сложните менюта на предлаганите им възможности от финансовите посредници.

Едновременно с това, след световната финансова криза от 2007-2008 г. и неотдавнашната пандемична криза от COVID-19, дебатът за значението на финансовата

грамотност набра още по-голяма скорост, тъй като най-неосведомените инвеститори се считат за най-изложени на финансови и икономически сринове, независимо от техния източник. Не на последно място, либерализацията на финансовите пазари и реформите на политиката доведоха до продължаващо изместване на отговорността за вземане на решения от правителствата, институциите и работодателите към икономическите агенти и домакинствата.

Поради това значението на наличието на достатъчно ниво на финансова грамотност за хората и домакинствата, за да вземат по-мъдри решения в различни области на собствения си бизнес, вече е широко признато.

Реалното установяване на финансовата грамотност, в частност на дигиталната такава, е стъпка напред във формирането на работеща система за изграждане на система от знания, умения и компетентности у подрастващи и младежи за справящо се поведение в условията на колебаещ се и подложена на заплахи финансова екосистема.

Ключови думи: дигитална финансова грамотност, финансова дигитална екосистема

Въведение в дигиталните екосистеми

Финансовата дигиталната грамотност сама по себе си е невъзможна без да се има предвид заобикалящата я среда, в която тя се изгражда.

Дигиталната екосистема, представляваща сама по себе си група от взаимосвързани информационни технологични ресурси, които могат да функционират като един общ организъм едно общо цяло, се явява важна предпоставка за изграждането на основни фундаменти на финансовата дигитална грамотност. Екосистемата по принцип се разбира като симбиоза от бизнес интереси, включваща в себе си доставчици, клиенти, търговски партньори, дигиталните приложения, доставчици на услуги за бази от данни от разнообразни видове пазари и юрисдикции, но също така и всички съответни технологии. За да функционират всички тези елементи в една екосистема е важно тя да бъде оперативно съвместима.

За разработването на иновационни дигитални екосистеми традиционно принос имат лидерите на пазара защото по този начин те получават незабавно и бързо влияние върху състоянието на пазара и диктуват промяната в различни индустрии, към които можем да отнесем услуги предоставяни от BigTech, търговски вериги и финансови конгломерати (Stavrova, 2019). Интегрирането на бизнес към бизнес (B2B) практики, корпоративни приложения и данни в една екосистема позволява на организацията да

контролира нови и стари технологии, да изгражда автоматизирани процеси около тях и последователно да развива своя бизнес.

Дигитализацията на финансовите услуги или дигиталните финанси може да подобри достъпа до финансиране на бизнеса на домакинства, отдалечени от финансови институции чрез разширяване на обхвата от налични финансови услуги и ресурси, като по този начин подкрепя финансовото включване; (Zlateva, 2016), CGAP (CGAP), (Beirne, 2022)). Университетът в Инсбрук е провел изследване за връзката между финансовата грамотност и влиянието на семейната среда, в която израстват учениците, ролята на образователната система за изграждане на системни знания за вземане на финансови решения. (M. Aschenwald, 2023). Авторите подчертават ролята на основните учебни дисциплини, като математика, например, за възприемането на финансова информация и вземането на финансови решения и важната роля, която има семейството за приемането на социален опит в това отношение.

Екип от Азиатската банка за развитие е проучил и е открил значителен положителен и причинно-следствен ефект на финансовата грамотност върху използването на цифрови финанси. Това се оказва особено важно за домакинствата с по-добра финансова сигурност и по-високи доходи, младите хора, жените и семействата в градските райони. В допълнение, ние разгледахме проблемите на ендогенността, като използвахме подход на инструментална променлива (IV) и включихме набор от демографски, социално-икономически и географски променливи. Също така проучихме различни механизми, чрез които финансовата грамотност насърчава използването на цифрови финанси. Анализът на нивото на финансова грамотност показва, че то може допълнително да стимулира цифровите финанси чрез увеличаване на достъпа до информационни и комуникационни технологии (ИКТ) и цифровото доверие и толерантност към нови технологии. (J. Yang, 2020)

Бързото нарастване на степента на финансиализация на бизнеса от реалния сектор, съчетано с появата на нови и по-сложните финансови инструменти, резултат от финансовия инженеринг, които могат да се използват за финансиране на потребление, спестяване и инвестиране, увеличиха неимоверно необходимостта от повече финансова грамотност у активната част от населението. Успоредно с това, след глобалната финансова и икономическа криза от 2007-2008 г. и неотдавнашната либерализацията на финансовите пазари и реформите на политиката доведоха до продължаващо изместване на отговорността за вземане на решения от правителствата, институциите и работодателите към частните лица.

Поради това значението на наличието на достатъчно ниво на финансова грамотност за хората и домакинствата, за да вземат по-мъдри решения в различни области на собствения си бизнес, вече е широко признато.

Финансовата грамотност се състои от „комбинация от информираност, знания, умения, отношение и поведение, необходими за вземане на разумни финансови решения и в крайна сметка постигане на индивидуално финансово благополучие“ (ОИСР, 2018 г.).

Финансовата грамотност се отнася до способността на индивидите да разбират и управляват ефективно собственото си богатство и доходи. Тя обхваща набор от умения и знания, които са предпоставка за информирани финансови решения, свързани с :

1. Финансови знания: Това включва разбиране на основни финансови концепции като бюджетирание, спестяване, инвестиране, вземане на заеми, лихвени проценти, данъци и риск.
2. Финансови умения: Тук да способностите да бъдат приложени финансовите знания в действие като създаване на бюджет, проследяване на разходите, спестяване за цели, управление на дълга и вземане на информирани инвестиционни решения.
3. Финансово поведение: Отнася се до изграждане на финансови навици и нагласи, с отговорност към управлението на парите и планиране на бъдещите инвестиции.

Дигиталната финансова грамотност, според Chetty, K., Q. Liu, W. Li, J. Josie, N. Gcora and S. Ven. (2017) (Chetty, 2017) предопределят използването на дигитални технологии за достъп и използване на услуги. Това предполага достъп до дигитална инфраструктура. Финансовите технологии (FinTech), т.е. използването на компютърен софтуер, приложения и дигитални платформи за предоставяне на финансови услуги на потребителите и бизнеса чрез дигитални устройства като смартфони, са се превърнали във неотменим инструмент за насърчаване на финансовото включване на значителни човешки групи, в това число домакинства и малки фирми да достъп до финансови продукти и услуги.

Отсъствието на адекватна дигитална финансова грамотност е предпоставка за ограничаване на ефективното и рационално приложение на дигиталните финансови услуги в бизнеса и ежедневието. Дигиталната и финансовата грамотност са тясно свързани и предпоставящи се, така, че само дигиталната грамотност не е достатъчна. Аналогични разработки (Bansal, 2019) са показали, че ако потребителите на финансови

услуги имат ниска финансова грамотност и ограничена финансова дигитална грамотност, то това предизвиква несигурност, недоверие , и съответна реакция е оттегляне на заявка за ползване на услуги. Авторът разглежда изграждането на дигитална финансова грамотност у наетите лица като част от корпоративната социална отговорност на корпоративния мениджмънт.

Методология на изследването

Направено е изследователско проучване, базирано на описателно кръстосано изследване, използваният метод на изследване е анкетата, а изследователският инструмент е анкетната карта. Използвани са и следните научни методи на изследване: Методът на сравнението, Метод на икономическия анализ, Статистическият методи, Графични методи, статистическият анализ и сравнителният анализ.

Важна роля има и количественото изследване, което има за цел да анализира възприятието на студентите от икономическите направления относно потенциала на дигиталната финансова екосистема в България.

За постигането на тази цел е разработен въпросник, съдържащ две основни групи въпроси: общи въпроси, чиято роля е да предоставят по-пълна картина на личния профил на целевата група и въпроси за възприемането на икономическите специалности. Анкетата беше раздаден на целевата група през март, април и май 2024 г., представлявайки основата, на която беше проведено тълкуването на научното изследване. Материалът определя своите пет цели, динамично преведени чрез тестване на хипотези, представени подробно в следващия раздел.

Задаването на изследователските въпроси спомага за изясняване на въпроси, които трябва да бъдат анализирани в рамките на изследването и тя може да бъде приета или отхвърлена чрез изчисления, базирани на относителни тегла. Формулирани са няколко изследователски въпроса:

RQ1 Използват ли студентите дигитални канали за достъп до финансови услуги и какви основни видове услуги предпочитат?

RQ2 Какви са предизвикателствата пред тях при масовото използване на дигитални финансови услуги?

RQ3 Притежават ли реална оценка на рисковете, които заплашват финансовото опериране в дигитална среда?

RQ4 Кои основни предпоставки те определят като важни за подобряване на ефективността и достъпът до дигиталната финансова екосистема?

Използвани са и следните техники и методи на изследване: изучаване на литературата в областта, събиране и обработка на информация, системен подход при формиране на базата от данни за провеждане на изследването, съставяне на таблици и графики с цел възможно най-ясно илюстриране на резултатите от изследването.

При провеждането на проучването е възприет еко системният подход като холистична стратегия за управление на околната среда. Този подход обвързва приноса на всички взаимосвързани части на дигиталната екосистема, отличава се висока степен на интегрираност (взема предвид всички съответни фактори от екосистемата), научно базиране (промените се осъществяват въз основа на най-добрите налични научни познания за екосистемата). ; активно участие на заинтересованите страни (еко системният подходът стимулира активното участие на всички заинтересовани страни, включително учени, политици, мениджъри на ресурс.

Еко системният подход е холистична стратегия за управление на околната бизнес среда. Той набляга на отчитането на всички взаимосвързани части на една екосистема. Този холистичен подход е особено красноречив при изграждането на дигиталната финансова грамотност, която като част от социалната интелигентност, защото инвестирането в едно от звената – образованието, води до качествени изменения в други части на екосистемата като например уменията за управление на рискове, ефективността при вземането на решения и т.н.

Отчитайки цялата екосистема, подходът има за цел да постигне баланс между човешките дейности, устойчивостта на околната среда и икономическото развитие.

Техническите, правните и свързаните с бизнеса трудности, открити в дигиталните екосистеми, са значителни. Организирането на услугата, доставката и финансиализация, както и ангажираността на клиентите и управлението на данни в цялата екосистема, са едни от най-големите предизвикателства.

Инструментите за управление на екосистема могат да попаднат в следните категории:

- Инструменти за управление на проекти, като инструменти за разработка на Agile софтуер, софтуер за управление на задачи и системи за проследяване на проблеми.
- Изследователски приложения, включително съхранение на данни и визуализация, библиотеки с ресурси и архиви.
- Инструменти за ангажиране, като имейл маркетинг, инструменти за управление на дарители и софтуер за управление на взаимоотношенията с клиенти (CRM).

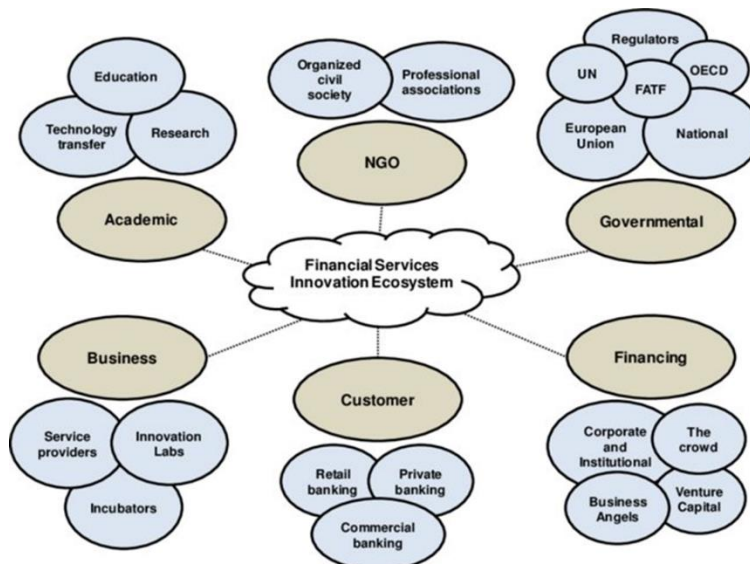
- Инструменти за сътрудничество, включително имейл, споделяне на файлове, незабавни съобщения и видеоконференции.

- Публични платформи, като уебсайтове, мобилни приложения и социални медийни канали.

- Платформи за управление на знания, като интранет и wiki.

Дигиталната карта на екосистемата е от съществено значение за всяка цифрова трансформация. Целта на картата е да изясни с какво трябва да работи една организация, да гарантира, че разполага с правилните инструменти, за да поддържа целите си, и да гарантира, че е възможно най-ефективна и ефективна при постигането на тези цели.

Графика № 1 Екосистема на иновациите във финансовите услуги

Източник : Dieter De Smet (Smet, 2015)

Направено е изследователско проучване, базирано на описателно кръстосано изследване, използваният метод на изследване е анкетата, а изследователският инструмент е анкетната карта. Използвани са и следните научни методи на изследване: Методът на сравнението, Метод на икономическия анализ, Статистическият методи, Графични методи, статистическият анализ и сравнителният анализ.

Важна роля има и количественото изследване, което има за цел да анализира възприятието на студентите от икономическите направления относно потенциала на дигиталната финансова екосистема в България.

За постигането на тази цел е разработен въпросник, съдържащ две основни групи въпроси: общи въпроси, чиято роля е да предоставят по-пълна картина на личния профил

на целевата група и въпроси за приложението на познанията по дигитална финансова грамотност в ежедневната практика. Анкетата беше раздаден на целевата група през март, април и май 2024 г., представлявайки основата, на която беше проведено тълкуването на научното изследване. Материалът определя своите пет цели, динамично преведени чрез тестване на хипотези, представени подробно в следващия раздел.

Задаването на изследователската хипотеза помага за изясняване на въпроси, които трябва да бъдат анализирани в рамките на изследването и тя може да бъде приета или отхвърлена чрез изчисления, базирани на относителни тегла.

Използвани са и следните техники и методи на изследване: изучаване на литературата в областта, събиране и обработка на информация, съставяне на таблици и графики с цел възможно най-ясно илюстриране на резултатите от изследването.

Таблица № 1

Групи показатели за оценка на дигиталната финансова грамотност	Подгрупи от показатели за оценката на дигиталната финансова грамотност
1. Демография	<ul style="list-style-type: none"> • Възраст: • Пол: • Занятие: • Ниво на доходите:
2. Използване на дигитални финанси	<ul style="list-style-type: none"> • Видове използвани услуги • Редовно използвани услуги • Честота на използването • Предимства за често използване
3. Използвани дигитални методи за плащане	<ul style="list-style-type: none"> • Кой методи на разплащане • Фактори, определящи избора на метод на разплащане • Спрещани предизвикателства при използване на дигитални разплащания
4. Информираност и доверие	<ul style="list-style-type: none"> • Познания за блокчейн технологии и криптовалута • Доверие при управление на лична финансова информация • Фактори, определящи равнището на доверие
5. Финансови цели и планиране	<ul style="list-style-type: none"> • инструменти или приложения за бюджетиране, спестяване или инвестиране • постигат ли се финансовите цели • наличие на предизвикателства, свързани с използването на

	дигитални инструменти за инвестиране и спестяване
6. Сигурност и поверителност	<ul style="list-style-type: none"> • Идентифициране на заплахи за сигурността • Използване на мерки за защита на информацията • Реализирани пробиви в сигурността или кражба на самоличност
7. Съответствие с нормативните изисквания	<ul style="list-style-type: none"> • Познаване на регулаторната рамка на дигиталните финанси • Оценка на ефективността на защитата
8. Бъдещи тенденции	<ul style="list-style-type: none"> • Очаквани иновации • Предизвикателства пред дигиталните финанси в близко бъдеще •
9. Общо удовлетворение	<ul style="list-style-type: none"> • Удовлетвореност от ползването на дигитални финансови услуги • Възможности за подобряване на ефективността и разширяване на достъпът до ползване на дигитални финансови услуги

Question № 1 : Demographics

M	F
32.9%	68%
Generation Z 82%	Generation Mil. 15 Generation X 3%

Question № 2: Which of the following digital financial services do you currently use?

online banking	mobile payments
68%	34%

Question № 3: Which digital financial services do you use regularly?

Online banking	Mobile	Online		

	payments	investment	Mobile Toking	Digital insurance
5 %	61%	2%	19%	2%

Question № 4: How often do you use digital financial services?		
Daily	Weekly	Monthly
55%	21%	13%

Question № 5: What are the primary reasons for using digital financial services?				
Accessibility	Convenience	Security	Cost Effectivness	Speed
30 %	36%	11%	16%	36%

Question № 6: Which digital payment methods do you prefer?	
credit/debit cards	Mobile wallets
100%	13 %

Question № 7: What factors influence your choice of digital payment method?				
Easy to use	Brand reputation	Security	Concern	Rewards
52 %	2%	47%	2 %	2%

Question № 8. Which of the following issues or challenges have you encountered while using digital payment methods?			
transaction errors	concerns	security	transaction cost
44%	11%	38%	13%

Question № 9: Are you familiar with concepts like blockchain technology and cryptocurrencies?

Yes	No
44%	56 %

Question № 10 Do you trust digital financial services and platforms to securely manage your personal and financial information?	
Yes	No
63%	37%

Question № 11: What factors contribute to your level of trust in digital financial services?		
security measures	brand reputation	Compliance
30%	47%	23%

Question № 12 Do you use any digital tools or apps for budgeting, saving, or investing?	
Yes	No
53%	47%

Question № 13 Do digital financial tools help you in achieving your financial goals?	
Yes	No
58%	42%

Question № 14 Have you ever faced challenges in using digital tools for financial planning or management?	
Yes	No
36%	64%

Question № 15 Are you concerned about the security and privacy of your financial information when using digital services?

Yes	No
61%	39%

Question № 16 Do you expect digital financial service providers to implement security measures to protect your information?

Yes	No
69%	31%

Question № 17 Have you ever experienced a security breach or identity theft related to your use of digital financial services?

Yes	No
38%	62%

Question № 18 Are you aware of the regulatory framework governing digital finance in your country?

Yes	No
58%	42%

Question № 19 Do you believe that current regulations adequately protect consumers in the digital finance space?

Yes	No
64%	36%

Question № 20 Do you like to see improvements or changes in digital finance regulations?
Do you like to see improvements or changes in digital finance regulations?

Yes	No
69%	31%

Question № 21. What innovations or developments in digital finance are you most excited about?			
online toking	Digital insurance	Digital lending	transaction cost
1%	32%	45%	12%

Question № 22. How do you envision digital finance evolving in the future?			
More security	Faster	cryptochannels	cheaper
50%	55%	13%	16%

Question № 23. What challenges do you think the digital finance industry will face in the coming years?			
Political instability	Faster	cryptochannels	cheaper
50%	55%	13%	16%

Question № 24. On a scale of 1 (least) to 10 (most), how satisfied are you with your overall experience with digital financial services?						
10	9	8	7	6	5	1
20%	22%	19%	22%	8%	5%	2%

Question № 25: What improvements or enhancements would you suggest to make digital financial services more user-friendly and effective?		
Better speed of internet	better security	Better financial literacy

22%	16%	62%
-----	-----	-----

Проведеното основно проучване разкрива някои особено важни характеристики на извадката от съвкупността от женски пол възрастните са малко повече в извадката (68%), отколкото възрастните мъже (32%), но това е в резултат от съотношението на двата пола в обучаващите се студенти в икономическо направление, за разлика от студентите в техническите направления, където преобладават мъжете.

Поколение Z възрастни (19 години до 24 години) са доминиращи в извадката със 82%, следвани от Милениалите (25 години до 40 години) с 15 %. Поколение X (41 години до 56 години) съответно 3% . Имайки предвид консистентният състав на извадката ни съществуват значителни разлики и при вида използвани дигитални финансови услуги - онлайн банкиране и дигитални разплащания, преобладаваща част от тях (55%) се разплащат дигитално всеки ден, а 30% един път седмично.

Типично за това поколение, което очаква всичко да се осъществява бързо и веднага най-оценявана характеристика на дигиталните разплащания е скоростта за осъществяване на операциите (36%) и удобството, което те предоставят на ползвателите (30%). Съответно всички (100%) използват един, а понякога и двата вида банкови карти - дебитни и кредитни, а 13% използват и приложението Дигитален портфейл. Имайки предвид случаи на компрометиране на интернет сайтове на банкови институции или звена от държавната администрация почти половината от анкетираните залагат на сигурността(47%) и лекотата на използване на входящите в системата устройства. Като заплаха те (44%) виждат възможности за грешки в системата и 33% заплахите за нейната сигурност.

Относително половината от анкетираните (56%) и съответно(44%) не са запознати или познават използването на криптовалутите и блокчейн технологиите, което може да се тълкува, че информацията за тях достига само за пряко ангажираните в генериране и сделки с криптовалута и услуги в блокчейн.

За високото ниво на информираност свидетелства разпределението на източника на доверие при ползването на дигитални финансови услуги - най-голям дял се доверяват на търговската марка (47%) от отговорилите , на мерките по сигурността (30%) и финансовата дисциплина (23%). Недостатъчно е информирана аудиторията за възможностите за използване на дигиталните финансови инструменти за бюджетиране и инвестиране, като запознати са (53%) и останалата част не използват такава възможност, но от своя страна тези, които използват тези инструменти са удовлетворени от

получените резултати. Значителен процент от анкетираните (61%) се притесняват за сигурността при управление на финансите си в дигитална среда, но те са позитивно настроени (69%) очакват, че ще бъдат взети необходимите мерки за повишаване на Кибер сигурността. Всеки трети (38%) е преминал през случай на нарушаване на сигурността и поради това са и високите проценти на участниците поставящи сигурността на челно място като публична услуга, която регулаторните власти трябва да осигурят.

Всички ползватели на дигитални финансови инструменти очакват бъдещата еволюция в предлагането, като акцентите се поставят върху подобряване на скоростта на предлагането на услугите (55%) и сигурността (50%), на най-масово използваните финансови услуги - дигиталното застраховане (32%) и дигиталното кредитиране (45%). Като критични заплахи за развитие на дигиталната финансова екосистема анкетираните определят политическата несигурност (50%) и нарушаване на скоростта на предлагане (50%) от тях.

Над половината (61%) от анкетираните са силно и сравнително удовлетворени от работата на дигиталната финансова екосистема.

Заслужава да се отбележи разпределението на отговорите в последния зададен въпрос относно вижданията им за подобряване на достъпа до дигитални финансови услуги и подобряване на ефективността от включването в дигиталната финансова екосистема, а именно 62% от тях поставят на първо място необходимостта от подобряване на финансовата грамотност, скоростта на преноса на данни в мрежата (22%) и повишаване на сигурността на потребителите от 16%.

От всичко казано дотук в отговор на зададените изследователски въпроси можем да обобщим:

RQ1 Студентите използват масово дигитални канали за разплащания и ограничено за инвестиции.

RQ2 Главните предизвикателства, въпреки проявявана от тяхна страна лоялност към обслужващите ги институции са рисковете в системата, както и външни заплахи като Кибер атаки и политическа несигурност.

RQ3 Да, студентите притежават реална оценка на рисковете, които заплашват финансовото опериране в дигитална среда и затова за тях приоритет е гарантирането на сигурност на трансфери и инвестиции в дигиталната финансова екосистема.

RQ4 Като основна предпоставки те определят за подобряване на ефективността и достъпът до дигиталната финансова екосистема повишаване на финансова грамотност и скоростта за осъществяване на операциите.

Вместо изводи

Имайки предвид резултатите от анкетното проучване трябва да идентифицираме значителните ползи от включването на потребителите като част от дигиталната финансова екосистема. Потребителите на дигитални финансови услуги са наясно и очакват всички – лицензирането, достъпът до включване в екосистемата, надзорът, комплайънс процедурите, които регулаторните органи осигуряват да гарантират високо ниво на сигурност.

Можем да формулираме и следните изводи относно ползите от включване на младите – поколение Z във дигитална финансова екосистема:

- По-бързото усвояване на финансовите технологии от поколения Z и Mil.. Финансовите посредници могат да внедрят нови технологии по начини, които преди са били твърде сложни и неуправляеми, което им позволява да се възползват напълно от облачните услуги, което ще подобри скоростта и сигурността при работа в екосистемата

- Генериране на нови източници на приходи за участниците. Интеграцията на екосистемата създава нови потоци от приходи и позволява на ползвателите да проследяват и анализират широко обхватни данни за потребителите, които да достигнат до останалите звена на дигиталната финансова екосистема. Те могат да използват тези данни, за да създават нови продукти и услуги с повишена стойност.

- Намалени разходи с по-добри бизнес процеси. Дигиталната трансформация и създаването на дигитална екосистема подобряват ефективността на работния процес и работните взаимоотношения с клиенти и партньори в екосистемата. Автоматизираните процеси на данни и повишената ефективност в целия бизнес също намаляват оперативните разходи.

При създаването на интегрирана дигитална финансова екосистема е важно включените в нея звена да останат отворени за промяна. Дигиталната трансформация се фокусира върху актуализиране на финансовите услуги и продукти, процесите и силните страни в една организация чрез използване на техните текущи технологии. Това актуализиране не може да продължи, ако звеното не желае да приеме всички потенциални промени.

Като препоръчителни най-добри практики за създаване и поддържане на стабилна и ефективна дигитална финансова екосистема включват следното:

- Преосмисляне на бизнес модела. Бизнес процеси, стиловете на управление, филтрите, договорите и каналите на управление за информацията трябва да бъдат преоценени, за да се определи дали са подходящи достатъчно.

- Насърчаване на отворена култура на сътрудничество. Една добре композирана, успешна дигитална финансова екосистема разчита на силна комуникация и сътрудничество между звената в нея. Показателно е сътрудничеството между лицензиращите и контролните и надзорни институции за нейната устойчивост, от една страна, и от друга – постоянните усилия на предоставящите дигитални финансови услуги да ги представят пред масовата публика, подчертавайки позитивите от това.

- Събиране на голям брой различни партньори. Дигиталните финансови екосистеми трябва да черпят от опит от други индустрии. Следователно, колкото повече партньори има една екосистема и от колкото повече индустрии идват, толкова по-силна и по-продуктивна ще бъде екосистемата. Анализът на Средната екосистема има около 27 партньора, но най-успешните екосистеми имат по-близо до 40 (M. G. Jacobides, 2019).

- Създаване на силна потребителска база. В повечето случаи най-успешните дигитални екосистеми се създават и контролират от лидери на пазарен дял – компании с най-висок марж на печалба на техния специфичен пазар – защото тези организации са в най-добра позиция да привлекат партньори с необходимите умения и финансиране.

- Създаване на по-голям глобален обхват. Географският обхват на дигиталната екосистема е друга характеристика на нейния успех. Подобно на това, че е важно да се съберат голям брой партньори, също е изгодно да си сътрудничат през множество географски, езикови и културни бариери. Средните екосистеми често имат партньори на пет места, докато успешните цифрови екосистеми често покриват 10 или повече държави (BCG, 2019).

- Прилагане на иновативни технологии като резултат от мащаба. Остарелият софтуер, неуспешните връзки и тромавите центрове за данни ще възпрепятстват споделянето и, следователно, иновациите. Най-успешните дигитални екосистеми притежават достатъчен капацитет за да инвестират в най-новите и най-добри технологии на пазара, както и в хората, които са се посветили да научат за най-новите цифрови възможности.

Източници:

(н.д.).

(н.д.).

- Bansal, P. (12 2019 r.). Conceptual framework for digital financial literacy. *International Journal of Management and Applied Science*, 5(12), 2394–7926.
- BCG. (2019). BCG.
- Beirne, F. (2022). . Harnessing Digitalization for Sustainable Economic Development: Insights for Asia.
- CGAP. (н.д.). What is Financial Inclusion? Извлечено от <https://www.cgap.org/financial-inclusion>
- Chetty, K. Q. (2017). Bridging the Digital Divide: Measuring Digital Literacy. G20 Insights. *G20 Insights*. Извлечено от https://www.g20-insights.org/policy_briefs/bridging-digital-divide-measuring-digital-literacy/
- J. Yang, Y. W. (12 2020 r.). DIGITAL FINANCE AND FINANCIAL LITERACY: AN EMPIRICAL INVESTIGATION OF CHINESE HOUSEHOLDS. *ADB Working Paper Series*, стр. 30.
- M. Aschenwald, A. H. (2023). Determinants of Financial Literacy and Behavioral. (U. o. Insbruk, Ред.) *2023-01*, стр. 62. Извлечено от <https://www.uibk.ac.at/EconStat/>
- M. G. Jacobides, N. L. (2019). *WHAT DOES A SUCCESSFUL DIGITAL ECOSYSTEM LOOK LIKE?* Boston: BCG. Изтеглено на 2019 от https://web-assets.bcg.com/img-src/BCG-What-Does-a-Successful-Digital-Ecosystem-Look-Like-June-2019_tcm9-223032.pdf
- Smet, D. D. (2015). *INNOVATION ECOSYSTEM PERSPECTIVES ON FINANCIAL SERVICES INNOVATION*. Lappeenranta teknillinen yliopisto.
- Stavrova, E. D. (2019). DIGITIZATION - THE NEW PARADIGM OF A 21ST CENTURY BUSINESS. (M. S. МЕЃУНАРОДНО, Ред.) (5(10)). Извлечено от ISSN 1857-9787
- Zlateva, D. (12 2016 r.). Online Marketing And Its Role In Promoting The Use Of Banking Services. (S.-W. U. Faculty of Economics, Ред.) *Entrepreneurship*, 4(1), стр. 87-99.
doi:RePEc:neo:epjour:v:4:y:2016:i:1:p:87-99